

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանս-ռուսական համաձայնութիւնը Հեռաւոր Արեւելքում.—Մերձաւոր Արեւելքի վիճակը վերջին քսանհինգամեակում.—Ընդհանուր ընտրողական պայքարը Ֆրանսիայում.—Ժ. Կլեմանսօն՝ Մերակոյտի անդամ.—Ընդհանուր և հաւասար ընտրողական իրաւունքի հարցը Բելգիայում:

Իբրև հակակշիռ անգլո-հապօնական համաձայնութեան յայտարարուեց Ֆրանս-ռուսական համաձայնութիւնը, որ Հեռաւոր Արեւելքում նոյն նպատակը ունի, ինչ և անգլո-հապօնականը: Այդ համաձայնութիւնների շնորհիւ իրերի գրութիւնը, status quo-ն, Հեռաւոր Արեւելքում, այսինքն՝ Չինաստանի «ամբողջութիւնը» և «բաց դռները» քաղաքականութիւնը, ապահովուում են:

Քսան և հինգ տարի առաջ էլ Թիւրքիայի «ամբողջութիւնն» էին ապահովում Բերլինում ժողոված մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները, բայց այդ չը խանգարեց Արեւելեան Ռումելիային միանալ Բուլղարիայի հետ, Կրետէին անջատել Թիւրքիայից, Բօսնա-Հերցեգովինային դարձնել Աւստրո-Ունգարիայի նահանգներից մէկը, Կիպրոսը՝ Անգլիայի գաղութը: Եւ դեռ յայտնի չէ թէ ինչով կը վերջանայ Թիւրքիայի «ամբողջութիւնը» պահպանելու հարցը, եթէ Մակեդոնիան և Ալբանիան չարունակուեն «կառավարուել» օսմանեան անիրաւութեան ձեռքով:

Եթէ անցեալ դարերի դասերը մոռացուել են, պէտք է գէթ վերջին ոռոս-թրքական պատերազմի քսանհինգամեակի պատճառով Եւրոպան լուրջ քննէր Թիւրքիայում status-quo-ի պահպանութեան խելացիութիւնը, էլ չենք ասում արդարութիւնը...

Աւստրո-ռուսական համաձայնութիւնը բալկանեան քաղաքականութեան նկատմամբ պէտք է որ մտածել տար սուլթա-

նին—պահանջուած և խոստացուած բեֆօրմները վերջապէս մտցնել գոնէ իր եւրոպական նահանգներում: Բայց եղել է արդեօք մազաչափ բարեփոխութիւն Մակեդոնիայում և Ալբանիայում: Ել չենք խօսում իսպառ քայքայուած ասիական նահանգների մասին: Եթէ մէկը բան չհանց իրերի այդ խայտառակ դրութիւնը անփոփոխ պահելուց—այդ մի քանի մեծ պետութիւններն էին և խոշոր կապիտալիստները, բայց ոչ Թիւրքիայի հպատակները...

Կար մի մօմենտ, երբ Եւրոպան կարող էր Թիւրքիայի բրիտանականների նկատմամբ այն դերը կատարել, ինչ որ իրագործեց Ալէքսանդր Երկրորդը: Սասունի կոտորածից յետոյ, մանաւանդ Անգլիան և Ֆրանսիան, տրամադրուած էին շատ բան անել, բայց երբ հարցը վճռական քայլին հասաւ, Սօլթրիքն ջաւելով յայտնեց թէ բրիտանական նաւատորմիցը անկարող է լեռներով արշաւել, իսկ Ֆրանսիան խոհեմութիւն համարեց համակերպուել հանդամանքներին, «անգործնական» համարելով հետեւել հանրապետութիւնը ստեղծող մեծ յեղափոխութեան սկզբունքներին, որոնք ըզխում էին «մարդկային տնրոնարարելի իրաւունքների» դադափարներից: Օպպորտունիզմը այդ ժամանակ իր յաղթութիւնն էր տօնում Ֆրանսիայում: Բնորոշ է որ արմատական գաղափարների անվեհեր պաշտպաններից մէկը, մեծ յեղափոխութեան ոգին իր մէջ կրող Ժօրժ Կլեմանսօն, այդ ժամանակ պատգամաւորների ժողովի անգամ չէր ընտրուած և նրա ահարկու, շանթահարող խօսքերը չէին լսում Ֆրանսիական պարլամենտում: «Մինիստրները» հռչակաւոր «տապալտող» (tombeur des ministères) հեռացած էր քաղաքական ասպարէզից և լոկ մամուլի մէջ, իր գրչի ոյժով, պէտք է շարունակէր մաքառել ոտնակոխ արուած արդարութեան համար, լինէր այդ Ֆրանսիացու, հայի, կրեացու, թէ մի հրէայ Դրէյֆուսի նկատմամբ...

Սակայն մենք առաջներում տեսանք թէ նոյն իսկ աւելի առաջադէմ վերջին ֆրանսիական մինիստրութիւնը, Վալդեկ-Բուսսօյի կաբինետը, ինչ դերք բռնեց Ֆրանս-թրքական ընդհարման մէջ:

Տեսնենք ինչ կը լինի մօտ ապագայում:

Այժմ Ֆրանսիան ընդհանուր ընտրողական պայքարի մէջ է. պէտք է ամբողջապէս նորոգուի պատգամաւորական ժողովը և, հետեւաբար, մինիստրութիւնը: 39 միլիօն ֆրանսիացիներից 11,216,757 հոգի ընտրողական ձայն են վայելում: Ապրիլի 14-ին տուած ձայների ընդհանուր թիւը միայն 8,863,727 էր:

Այդ թուից հալամինիստրական կուսակցութեան թեկնածուները (գրանց մէջ և անհաշտ սօցիալիստներ կամ զեգիստների 144,738 ձայնը) ընդհանուր առմամբ ստացան 3,352,895 ձայն, իսկ մինիստրութեան բարեացակամ թեկնածուները ստացան 5,198,193 ձայն: Այդ վերջին թուից 2,029,874 պատկանում են չափաւոր հանրապետականներին, իսկ մնացածը՝ ձախակողմեան աւելի ծայրայեղ կուսակցութիւններին: Այդպիսով արմատականները և սօցիալիստները բաւական պատկանելի թիւ են կազմում ներկայ նրանսիայում:

Արմատականների ամենաաչքի ընկնող պարագլուխ ժօրժ Կլեմանսօն այս անգամ էլ չի ընտրուի պատգամաւորների ժողովում, որովհետև նա նորերս ընտրուեց ֆրանսիական Ծերակոյտի, (սենատ) անդամ: Ութ տարի քաղաքական ասպարէզից հեռացած, դեմօկրատիական վսեմ դադափարների այդ անշեղ պաշտպանը կրկին սկսում է իր քաղաքական գործունէութիւնը, բայց նոր պայմաններում: Հետաքրքրական է այդ առիթով հռչակաւոր ժօրէսի ասածները. — «Երբ Կլեմանսօն յայտնեց իր բարեկամներին Ծերակոյտում դրած իր թեկնածութեան մասին, — դրում է ժօրէսը մի թերթում, — նա աւելացրեց ժպտալով. «Գէթ այնտեղ ևս չեմ տապալի մինիստրներին»: Դրա մէջ չի կարելի վստահ լինել, որովհետև Ծերակոյտի զիբբը առանց ազդեցութեան չէ մնում մինիստրութիւնների երկարատեւութեան վրայ: Անտարակոյտ է, որ Կլեմանսօն Ծերակոյտում կը գտնի իր գործունէութեան համար այլ պայմաններ և ձեւեր, քան պատգամաւորների պալատում: Չը նայած իր բոլոր հանրապետականութեան Ծերակոյտը բռնուած է ջաւալի մտաւախութեամբ այն ամենի նկատմամբ, ինչ վերաբերում է բանուորական օրէնսդրութեան. չափազանց յաճախ իրաւարանական ձեւակոտորութիւնը Ծերակոյտի մէջ միանում է ըտրժուազական պահպանողականութեան հետ, նպատակ դնելով՝ ձգձգել աշխատանքի պահպանութեան և կազմակերպութեան համար անհրաժեշտ օրէնքները: Այդ անշարժութիւնը կորստաբեր է, և ֆրանսիական դեմօկրատիան չի կարող յուսալ անընդհատ առաջադիմութեան, մինչև որ Ծերակոյտը չի սկսի ընթանալ հասարակական օրէնսդրութեան ճանապարհով: Կլեմանսօն կը մատուցանի երկրին անչափելի ծառայութիւն, եթէ իր խօսքի և իր լայն գաղափարների ոյժով կը յարուցանի Ծերակոյտի մեծամասնութեան մէջ նրա քաղաքական և սօցիալական պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը»:

Եւ եթէ մենք յիշենք Կլեմանսօնի անցեալը, նրա՝ «Աղա-

տութիւն, կատարեալ ազատութիւն բոլորի համար, թէ բարեկամների և թէ թշնամիների» գեղիցը և նրա այս նշանաւոր խօսքերը Դրէյֆուսական շարժման ժամանակ, թէ «ես պահանջում եմ նրա համար արդարութիւն, արդարութիւն, ինչ գնով և լինի, թէկուզ դրանից կործանուի աշխարհը», մենք կը տեսնենք որ ֆրանսիական սենատը այսուհետև առանձին հետաքրքրութիւն պէտք է ներկայացնի...

Մինչ Զրանսիայում ընտրողական իրաւունքը վաղուց իր այժմեան լուծումն է ստացել, նրա հարեան Բելգիայում ահա 40 տարի է չի վերջանում իշխող կղերական կուսակցութեան ընդգիծադրութիւնը՝ ազատականների արդարացի պահանջներին ընդհանուր և հաւասար ընտրողական սկզբունքի նկատմամբ: Ընդհանուր է, 1893 թուականին (տես Սենեօրս), Բրիւսելի փողոցներում տեղի ունեցած խռչոյր անկարգութիւններից յետոյ, ընդունուեց այժմ գործադրուող ընտրողական օրէնքը, որ աւելի ընդարձակում է ընտրողների թիւը, սակայն այդ օրէնքով մտցրուած էր յոգնակի ձայնտուութեան (vote plurale) սխառմը, որ հակասում է հաւասարութեան գաղափարին: Այդ օրէնքով իւրաքանչիւր բելգիացի տղամարդ, որ ունի 25 տարեկան հասակ և մի տարուց պակաս չէ ապրել միևնոյն համայնքում, վայելում է մի ձայն: Բայց ընտանիքի իւրաքանչիւր գլուխ, որ տարեկան վճարում է ուղղակի տուրք ոչ պակաս 5 ֆրանկից և այն ընտրողները, որոնք ունեն 2 հազար ֆրանկից աւելի կարողութիւն՝ ստանում են և մի-մի լրացուցիչ ձայն. իսկ այն անձինք, որոնք ունեն միջնակարգ և բարձրագոյն դպրոցների—պետական և մասնաւոր—վկայականներ կամ որոնք այնպիսի պետական պաշտօններում են, ուր ենթադրւում է համապատասխան կրթական ցենզ, ունեն 2 լրացուցիչ ձայնի իրաւունք: Այնպէս որ մի անձ կարող է ունենալ մինչև 3 ձայն: Եթէ ի նկատի ունենանք որ Բելգիայում հոգեւորականութիւնը իր ձեռքում ունի բաղմաթիւ դպրոցներ, որ այժմեան կառավարութիւնը կղերականների ձեռքում է, որ ունեւոր դասակարգերը միշտ արմատական ծրագրների հակառակ են—հասկանալի կը լինի թէ ինչո՞ւ այժմեան, կղերական միւնիստրութիւնը ուզում է պահպանած լինի 1893 թուականի օրէնքը անփոփոխ... Ժողովրդի մեծամասնութիւնը, ի հարկէ, պահանջում է ընդհանուր և հաւասար ընտրողական իրաւունք: Բրիւսելում նոյն իսկ տեղի ունեցան արիւնահեղ ընդհարումներ ժողովրդի և պօլիցիայի մէջ, Թագաւորը, ինչպէս երևում է, միւնիստրութեան կողմնակից է: Այդպիսով կղերականները Բելգիայում այժմ այն-

պիսի դեր են կատարում, որ կարելի է կրկնել նրանց նկատմամբ Լէօն Գամբետայի խօսքերը. «Le clericalisme, voilà l'ennemi»: Ի հարկէ, կղերականներն էլ պատասխանում են զրան. «L'ennemi est à gauche». (Թշնամին ձախակողմումն է), այսինքն վտանգը՝ ազատամտութեան մէջ է...

Լ. Ս.